més que l' *instrument* de la producció» (1). Que l' infeliç operari «es una víctima del amo» (2). y aquest «un vil esplotador d' esclaus» (3). Que lo «travall es una tiranía odiosa» (4). Que 'l parcer es qui, avans que 'l propietari, te dret á viure dels productes de la terra que rega ab les suhors de son front (5) y altres mil coses per lo estil igualment dignes de censura.

D' axó á afirmar com Proúdhon que «la propietat es un robo» (6) ó com l' anarquista Kropotkine que *'l poble te dret al robo de la propietat* (7) no hi va més que un pás... y encare curt.

Inculqueuli á un home la idea de que es desventurat, repetiuli cada día una y cent voltes la mateixa cançó y no solsament ho creurá sino que fins acabará per serho.

Un dels precursors del socialisme actual, Ferran Lassalle, ha dit profondament: «No podém fer la revolució fins que l' obrer hagi aprés que es desgraciat.» Ensenyar, donchs, al obrer que es desgraciat, destruir los naturals basaments del ordre gerárquich, falsejant, al bull de la passió ó als crispaments del sentimentalisme, los sagradissims conceptes de *dret* y *de deber*, confonentlos ó enmascarantlos, á grat sient, en nom de la humanitat y de la justicia... tal es lo maquiavelich plan que persegueixen los organisadors de la societat moderna. ¿Devém los católichs, per una desviació del sentiment (8) fernos còmplices de esta maligna crehuada? ¿Son aquestes les ensenyances que 's desprenen de la inmortal Encíclica de Lleó XII que tant ha donat que dir y comentar en lo mon del travall? (1).

Digna de lloança y de gratitut universal es induptablement la iniciativa desplegada pel Comte de Mun esperonant l' acció patronal, creant un moviment cada día més ferm y decidit á favor de la causa del travall. Los círcols católichs d' obrers, les caixes de inválits, de retiro y d' estalvis, les associacions cooperatives, los patronats de la joventut... tal es la grandiosa tasca d' aquell ardit campió de la caritat. Desgraciadament la obra dels círcols católichs s' enbrancá en mala hora pel camí de les teoríes y reasumintles ab l' epigraf de *Concells* (2) llençá al mon una espécie de doctrina económica ab la qual, sols ha conseguit demostrar «que la bona voluntat no supleix la ciencia y que no n' hi ha pas prou ab un cor generós pera resoldre qüestions de les quals se desconeixen los fonaments.» (3)

No, no son precisament teoríes y sobre tot teoríes perturbadores del equilibri económich, al que tots tenim lo deber de cooperar, lo que avuy li manca al mon pletórich de idees mal pahides y cobejós de novetats. (4) Lo problema social, est Aquiles de la societat moderna sols té un punt vulnerable: la caritat cristiana. (5)

EVELÍ DORIA Y BONAPLATA.

(Seguirá.)

(1) *La Verité*. Discurs del comte de Munt, 14 de Juny de 1893.
(2) *La Croix*, de Morlaix. Desembre de 1893. Article reproduhit per l' *Autorité* del 20 Desembre de 1893.
(3) Compte rendu du congrés de Liege, 2.ª partie, secció, 2.ª pag. 66.
(4) *Le Peuple francais*. Diari del abat Garnier. Janer de 1894.
(5) *Le Bien du peuple*. Diari oficial dels democratas cristians de Liege, del día 31 de Desembre de 1893.
Copiaré íntegro 'l paragraf á que faig alusió per considerarlo digne de esser conegut y meditat:
«¿Qui donch á en premier lieu le droit de vivre des produits de la terre? Est-ce le propiétaire qui la possède légitimement sens la exploiter? Est-ce le locataire?
»A mon avis, c'est celui qui arrose la terre des ses sueurs, qui la féconde, qui peine pendant toute l'année en vue d'en tirer sa subsistance. Le fermier á le droit de tirer de la terre qu'il exploite ce quil lui faut pour subsister *honorablement. Si aprés cela il lui reste de quoi payer son propietaire, il le doit*, est en conscience, conformement au contrat.»
Que aquesta teoría s' estenga y 'l parcer viurá ab tal *honorabilitat* que l' amo ja pot renunciar á cobrar una peseta de ses terres.
(6) *¿Qu'est ce que la propriété?* 1840.
(7) «Es preciso que el trabajador sepa que el alojamiento gratuito es un derecho abiertamente proclamado por el pueblo... Los revolucionarios sinceros trabajarán para que sea un hecho consumado la expropiación de las casas. Trabajarán para crear una corriente de ideas en esta dirección; trabajarán para ponerla en práctica y cuando estén maduras, *el pueblo procederá á la expropiación de las casas, sin prestar oidos á teorías, que no dejarán de predicarse acerca de indemnización á los propietarios y otros despropósitos.*»
*La conquista del pan*. Edició castellana, pág. 77.
(8) Per vía de curiositat y perque 'l llegidor puga ferse cárrech del punt á que alguns defensors de la causa obrera han portat la qüestió dexantse guiar pel sentiment, vegis la següent frase pronunciada per un orador en un congrés, apropósit d' una qüestió de xifres: «Je me moque bien—exclama resoltament l' aludit orador—des savants ou prétendus tels qui viennent me dire que deux et deux font quatre quand j'ai un cœur qui me dit que deux et deux font six.» Grans aplaudiments.

## CALDES DE MALAVELLA

(Acabament.)

Les restauracions y reformes fetes á l' esglesia no permeten conexer quin era lo seu verdader ordre arquitectónich, y menys, trobantse desfigurat lo costat de l' esquerra ab una columna y uns troços d' arch de sosteniment, senyal de ruina, empró que avuy constituhexen un refors extraordinari. Lo altar es barroch y de mal gust: no obstant, té á sos costats dos portes ab uns apóstols pintats que son antichs, cridant l' atenció, fent presumir serían restos de quiscun altre altar de major vállua. La fatxada, relativament, es moderna, barroca, veyentse en lo basament

(1) Vegis Gustave Théry, op. cit. cap. XV.
(2) *Avis*.
(3) Gustavo Téry. Op. cit. pag. 364.
(4) Mr. Théry (op. cit Cap. .XXXV). Anomena al socialisme católich *periculum ex falsis fratribus* en contraposició al socialisme ateu que califica de *periculum latronum;* y á proposit del primer diu ab gran oportunitat: «Beaucoup certainement de ceux que nous designons ainsi agissent inconsciemment et se revolteraient á ce nom, si l' on prétendait qu' *ils* jouent ce rôle en connaissance de cause. Ils n' en font pas moins trés activement et, sans s' en douter, le jeu des ennemis de l' Eglise et de la societé.
(5) «Nous consacrons á la classe ouvrière le don de la foi et des mœurs chrétiennes, pour la prémunir contre le venin socialiste, pour procurer le bien-être de la classe ouvrière autant qu'il en á le pouvoir. Mes je me hâte de dire, nous sommes pleinement convaincus *que le gran problème demande d' autres solutions.*—A cet égard, ce que *nous* faisons pour les ouvriers, nos associations pour les hommes, pour les jeunes gens, pour les filles ne sont que une sorte de palliatif.
Le probleme sociale c'est le rapport entre pratron et ouvrierés réglé selon la morale chretienne, selon les preceptes de justice et charité.»
Discurs de Mgr. Fischer al *Congrès des œvres sociales á Liege. Troisième session-7-10 Septembre 1890.)* pag. 85 y 86.

de les columnes uns escuts, ab tres perols ó calderes, en ells escolpits, soposant sían *les armes* de la vila.

Parlar de lo que sía lo demés del poble, de sos establiments ó balnearis y de les virtuts curatives de les aygues, es endevades, empró, sí, que he volgut entretenirme en descriurer los elements mes llamatíus, pera poder arrivar al objecte que 'm proposo; devent afegir, me descuidava una cosa de gran transcendencia.

A uns tres quarts de la vila, á Ponent, dalt de un turó de roca voltat de bosch, hi há un plá ab una casa de pagés bastant gran y al devant d' ella una hermita de construcció moderna dedicada á Sant Maurici, per quina rahó, ab aquest nom n' es conegut dit lloch y sa rodália.

Mes que hermita es una capella d' istil grech romá, tenint en ses parets unes pintures en forma de medallons que representan l' historia de Sant Maurici y sos companyons, coneguts per *los mártirs de la legió Tebea*, ananthi la gent per devoció, y com per tot arreu acostuma haverhi quelcom d' estrany, fill de la imaginació popular, sobre la mesa de lo altar hi há una má de fusta pintada, com si fos natural, y després de cantats los goigs, los visitants, ab dita má, se fan *unes creus* al ventre, senyantse y persignantse ab la matexa, y diuhen, que fent axó. lo Sant cura lo *mal de ventre* ó priva de tenirne, per esser advocat pera tal dolencia.

No diré res més d' altres llochs de la encontrada, sería cosa inacabable, axís donchs, torno al comensament, ó sía, á esbrinar de ahont pot venir lo nom de Malavella distintíu de tal població.

Escorcollat l' arxíu de la rectoría, no 's troba cap document, dihentme s' havían perdut per haverlos cremat los francesos llavors de la guerra de l' independencia, y, per si podian servirme, van mostrarme dos senalles grans plenes de pergamins, que, pertanyents á una familia de pagés, de *Santa Sesolina*, los dugueren al rector pera sa custódia en lo temps de la última guerra civil.

Examinats un per un, encar que lo mes antich sía de mitjans del segle xv; no s' hi troba res de particular: son títols de adquisició de finques, testaments, capítols y altres coses de famiiia, y, relativament al nom de la vila, se li dona lo de *Escalidarum de mala vœteris*, quin primer nom concorda ab lo llegit per mí en un llibre de propietat d' una finca de Caldetas escrit en pergarni l' any 1500, en quin, á aytal poble se 'l denomina *Escalidarum de Estrach*, lo que, á mon sentir vol dir, que tots los pobles que tenen aygues calentes ó termals eran coneguts ab lo cognon de *Escalidarum* afegintloshi los altres distintíus del lloch.

De lo nom *mala vœteris* veig la traducció literal de *mala vella*, empró ¿d' ahont vé aquest calificatiu?

Aquí comensan los apuros. Segons persones *llegides* ó il-lustrades, vehines del poble, tal nom vé de la riquesa de ses aygues, puix, haventnhi dos ó tres manantials y veyent les cures que se operaven digueren que alló era *una maravella* y de la corrupció del nom, ne sortí lo de *Malavella*, qu' es lo de avuy.

No poguí convensem., ni creurer fos axís, molt menos, donats los antecedents de *mala vœteris*, axís es, que volguí esbrinarho, preguntant als vells si conexían qualque tradició ó rondalla, dirigintme primer á un vellet de uns vuytanta y pico d' anys, ab qui no poguí entendrem per sa sordera, empró, una bona dona, d' etat avansadíssima també, fou qui 'm tragué d' apuros. Veus aquí sa relació.

En lo lloch en quin avuy se troba l' hermita de Sant Maurici, hi havía un castell feudal, essentne son senyor lo terror de l' encontrada per les sues malifetes. Morí, succehintli en lo domini una parenta d' etat més que regular, puig ne era vella ja, y aquesta, per vexar á sos terratinents ó remenças, los posá la obligació d' haverli de servir, en certes diades, un fetje de criatura qu' ella 's menjava ab gran fruició, y per á que tots sos vassalls fossen iguals, se sortejava lo nom de la familia que devía pagar lo tribut, y, en vista d' axó, fou anomenada ó batejada per lo poble ab lo nom de la *mala vella* donats sos instints y la barbaritat de menjar lo fetje de les criatures.

Tenía dita senyora un criat anomenat Maurici, casat y ab familia, donant la desgracia que un día, al ferse lo sorteig, sortís lo seu nom, y per lo tant, devía esser degollat son fill y lo seu fetje servit á sa mestressa.

Semblant cosa lo tragué de tino, y més, al pensar era ell mateix qui deuria servir á la taula lo fetje de lo seu fill, y llavors concebí la idea de fer fugir á la criatura, amagantla fora del terrer de la jurisdicció senyorial, y pera dissimular, matá un gos, feu guisar lo fetje y lo servi com si fós lo de son propi fill.

Tastarlo la mestressa y fer escarafalls y aspavientos per lo mal gust que trobá al guisat, fou tot hú, y al amenassar de mort al criat, pera que l' hi digués la veritat del fet, sobreposantse á tot y disposat á morir, digué á sa senyora, esser alló un cástich de Deu per á ferli conexer lo pecat en que 's trobava, fent degollar ignocents pera menjar son fetje, y, tant enérgich estigué, y tant convincents foren ses rahons, que la senyora demaná confessió; 's convertí, feu aterrar lo castell y en lo lloch hont se trobava hi féu construhir la capella dotantla, per son sostenimen*t*, ab lo producte de les terres que 'l voltavan, desaparegué de la encontrada per anarsen á fer penitencia, no haventse sapigut res més de ella, essentne aquesta la rahó de donarse aytal calificatiu de Malavella al poble de Caldes.

Conjuminant aquesta tradició ab la paraula *mala-vœtiris*, apar existir certa relació en lo significat, per lo tant, digan lo que vulgan los sabis que s' han trencat lo cap buscant etimologíes, acceptém lo que diu lo poble, y pensém, que en los temps en quins de la *tosca* s' en deya *abella* no s' entretindrían los homes en comparar y diferenciar la *bona* de la *dolenta*, y no *mala*, com fora precís se digués en catalá, per á formar la etimología del calificatiu ó distintiu d' un poble.

Si lo present recort ha plascut, ne quedaré molt content: si no ha sigut axís, demano se 'm perdoni lo temps que he fet perdrer llegintho.

TIMOTHEO VALLS DE B.